

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки

Комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни

Політика безпеки та оборони ЄС

рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

галузь знань: 0302 «Міжнародні відносини»

напрямок підготовки: 6.030203 «Міжнародні економічні відносини»

освітня програма: «Міжнародні економічні відносини»

спеціалізація: _____

вид дисципліни: вибіркова

факультет Міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Укладач: д. політ. н., професор Шамраєва В.М.

1. Навчальний контент

Програма навчальної дисципліни «Політика безпеки та оборони ЄС» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки бакалаврів «Міжнародні економічні відносини».

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є формування у слухачів цілісного уявлення про національні інтереси держав ЄС у сфері безпеки у різних регіонах світу в умовах глобалізації й регіоналізму та про механізми їх реалізації з застосуванням наявних ресурсів.

Також викладання дисципліни передбачає розвиток у слухачів практичних навичок з аналізу проблемних ситуацій у відносинах Україна-ЄС шляхом опрацювання інформаційних матеріалів, нормативних і законодавчих актів та розв'язання практичних завдань. Він тісно пов'язаний з навчальними дисциплінами «Геополітика», «Геоekonomіка», «Регіональні системи міжнародних відносин», «Міжнародні відносини та світова політика», «Інтеграційні процеси і міждержавні об'єднання в сучасному світі», «Міжнародні економічні відносини».

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є виявити специфіку формування спільної безпекової політики ЄС, відносин Україна-ЄС у сфері безпекового співробітництва на різних етапах, проаналізувати основні законодавчі документи у сфері СПБО, визначити сучасний стан відносин Україна ЄС та основні проблеми співробітництва у сфері безпеки.

Лекція.

Лекція1. Спільні політики Європейського Союзу

1. Спільні політики ЄС та їх класифікація.
2. Економічний і валютний союз.
3. Спільна зовнішня політика і політика безпеки.
4. Особливості функціонування механізму соціальної політики ЄС на сучасному етапі.
5. Характеристика промислової політики ЄС.
6. Регіональна політика ЄС.
1. Спільні політики ЄС та їх класифікація

Спільні політики ЄС це процес вироблення, прийняття рішень та імплементації законодавчих актів, принципів, методів та інструментів їх реалізації, які впроваджуються спільними інститутами ЄС і державами членами з метою досягнення визначених цілей і завдань.

Компетенція ЄС та основні напрямки діяльності. Компетенція ЄС відповідно до Ніщцького договору 2000 р. поширюється на наступні політики: торговельна, сільськогосподарська, міграційна, транспортна, конкурентна, податкова, економічна, валютна, митна, промислова, соціальна, культурна політика, політика у галузі зайнятості та охорони здоров'я, економічного і соціального захисту, захисту прав споживачів, розвитку транс'європейських транспортних та енергетичних мереж, досліджень і технологічного розвитку, навколишнього середовища, співробітництва з метою сприяння розвитку, економічного, фінансового і технічного співробітництва з третіми країнами, а також на спільну зовнішню політику і політику безпеки і співробітництво у галузі внутрішніх справ і правосуддя.

При аналізі політики Європейського Союзу можна виділити три основних напрямки («три опори»):

- «перша опора» - Економічний і валютний союз (ЕВС);
- «друга опора» - Спільна зовнішня політика і політика безпеки ЄС (СЗПБ), у якій все більшу вагу набуває військова складова - Європейська політика безпеки і оборони (ЄПБО);
- «третья опора» - співробітництво держав-членів у галузі внутрішніх справ і правосуддя.

У ЄС існує умовна різниця між спільними політиками і політикою Співтовариства. Спільні політики – це політики, які заміщують головні елементи національних політик (сільськогосподарська, регіональна), у той час, як політика Співтовариств доповнює національні політики.

На сьогодні відокремлюють кілька типів політик: базові і вторинні, горизонтальні і секторальні. Базові політики закріплені в установчих договорах і створюють умови для поглиблення інтеграційних процесів (політика формування спільного ринку).

Вторинні політики закріплені в актах вторинного права, задовольняють інтереси всіх, або окремих країн-членів і не супроводжуються переходом до нового етапу інтеграції. Горизонтальні політики впливають на спільні умови суспільно-політичного та економічного життя кожної держави-члена, а секторальні – стосуються окремих секторів економіки.

За вироблення та імплементацію політик відповідальні інститути Співтовариств. Секторальні і горизонтальні політики є результатом співробітництва інституцій. Комісія ЄС наділена правом законодавчої ініціативи, Рада ЄС уповноважена приймати обов'язкові рішення, Парламент – є компетентним у залежності від обраної законодавчої процедури – від консультативної функції до права вето, всі інші органи ЄС відіграють консультативні функції.

При виробленні спільних політик використовуються наступні процедури: традиційна, консультацій, погоджувальна, процедура співробітництва, спільного винесення рішень, надання згоди. Також існують наступні моделі вироблення політик: комунітарна, регулятивна, багаторівневого управління, координації і міжурядової співпраці.

Реалізацію прийнятих рішень у рамках імплементації спільних політик здійснюють Комісія ЄС, спільні комітети, агенції ЄС і держави-члени.

Перспективи координації і гармонізації суспільно-політичного і зовнішньополітичного розвитку визначені у Ніщцькому (2000 р.) і Лісабонському (2009 р.) договорах, соціально-економічного розвитку – в оновленій Лісабонській стратегії (2005 р.) і зафіксовані у бюджеті ЄС на 2007 – 2013 рр., і конкретизовані у рішеннях європейських інститутів.

2. Економічний і валютний союз

До створення Економічного і валютного союзу (ЕВС) взаємний вплив на економічну політику країн-членів здійснювалося за допомогою інструментів торговельної і структурної політики або мікроекономічного регулювання. У 1990-х рр. відповідно до Маастрихтського договору вперше був задіяний інструментарій макроекономічного регулювання.

Маастрихтським договором 1992 р. були встановлені критерії, необхідні для запровадження єдиної валюти - євро, що регулюють граничні рівні:

- інфляції, темпи якої не повинні перевищувати більш ніж на 1,5% середній показник у країнах-членах з найменшим ростом цін;
- процентних ставок за довгостроковими кредитами, величини яких не повинні перевищувати більш ніж на 2 процентних пункти відповідний середній показник для трьох країн з найменшим ростом цін;
- дефіцит держбюджету не повинен бути більше 3% ВВП;
- державний борг не повинен бути більше 60% ВВП;
- протягом двох років валюта не повинна девальвувати і її обмінний курс не повинен виходити за межі коливань, встановлених Європейською валютною системою.

Пакт стабільності і росту 1997 р. забезпечив гарантії виконання маастрихтських критеріїв, запровадивши зобов'язання для країн-членів у випадку перевищення державного дефіциту граничних 3% виправляти становище, або передбачав фінансові покарання (штраф до 0,5% ВВП).

Формування ЕВС відбувалося у три етапи і завершилося запровадженням єдиної європейської валюти.

Економічний і валютний союз ЄС складається із двох рівних частин: спільної економічної політики та єдиної валютно-кредитної політики. І хоча не всі країни підпадають під другу частину, вони є учасниками першої. Адже спільна економічна політика ЄС поширюється на всі країни Союзу, без залежності від їхнього членства у зоні євро.

У цей час у ЄС діють Спільні напрямки економічної політики (СНЕП), розраховані на 2-3 роки. Всі країни ЄС щорічно до 1 грудня подають Європейській Комісії і Європейській Раді національні програми стабілізації (для учасників зони євро) або конвергенції (для інших країн ЄС), які повинні відповідати СНЕП. У випадку розбіжностей Рада і Комісія можуть зобов'язати національні уряди внести корективи в їхні економічні плани.

Ще одна складова спільного економічного курсу ЄС - податкова політика. У сфері прямого оподаткування органи ЄС стежать за тим, щоб не вдавалися до так званого податкового демпінгу. Основне досягнення ЄС на цьому шляху - так званий пакет Монті. Він включає директиву про оподаткування доходів від заощаджень нерезидентів, директиву про оподаткування роялті і внутрішньофірмових платежів, а також кодекс поведінки у галузі корпоративного оподаткування.

3. Спільна зовнішня політика і політика безпеки

Спільна зовнішня політика і політика безпеки стосується сфери міждержавного співробітництва. У Маастрихтському договорі записано, що «Союз визначає і здійснює спільну зовнішню політику і політику безпеки, що охоплює всі області зовнішньої політики і політики безпеки...».

Перші зовнішньополітичні цілі Співтовариства були закріплені Римським договором 1957 р. Вони зводилися до двох положень: заяви про солідарність із колишніми колоніальними країнами і бажанням забезпечення їхнього процвітання відповідно до принципів Статуту ООН; заклику до інших європейських народів до участі в європейській інтеграції.

У 1970-х рр. тема розвитку співробітництва у військово-політичній сфері знову набула актуальності. На Люксембурзькій сесії міністрів закордонних справ держав-членів (27 жовтня 1970 р.) була заснована система Європейського політичного співробітництва (ЄПС). Вона являла собою міждержавний механізм взаємного обміну інформацією і політичних консультацій на рівні міністрів закордонних справ.

Прийнятий у 1987 р. Єдиний Європейський Акт містив розділ Положення про європейське співробітництво у галузі зовнішньої політики. ЄЄА зобов'язав головуючу у Раді ЄС державу і Комісію враховувати при виробленні зовнішньої політики Європейських Співтовариств рішення, вироблені у рамках ЄПС. Механізм ЄПС був посиленний. Його повноправним учасником стала Комісія ЄС, а кількість щорічних зустрічей міністрів закордонних справ було збільшено із двох до чотирьох.

Тема військово-політичного співробітництва одержала продовження у формі Спільної зовнішньої політики і політики безпеки (СЗПБ) ЄС, закріпленої у Маастрихтському договорі 1992 р. Вона містила «можливе оформлення надалі спільної оборонної політики, що могла б привести згодом до створення спільних засобів оборони» (ст. В).

Серед основних цілей СЗПБ були названі:

- захист спільних цінностей, основних інтересів, незалежності і цілісності Союзу відповідно до принципів Статуту ООН;
- усилля змцнення безпеки Союзу;
- збереження миру і змцнення міжнародної безпеки відповідно до принципів Статуту ООН, так само як і принципів Гельсінського Заключного акту і цілям Паризької хартії (Ради Європи);
- розвиток міжнародного співробітництва;
- розвиток демократії і законності, повага прав людини та основних свобод.

На відміну від ЄПС, СЗПБ запропонувала не тільки обмін інформацією і взаємні консультації, але і вироблення на міжурядовій основі спільної позиції ЄС і здійснення спільних дій, обов'язкових для держав-членів.

Амстердамський договір 1997 р. розширив і конкретизував механізми здійснення СЗПБ, відповідно до нього вона охоплює всі галузі зовнішньої політики і політики безпеки шляхом:

- визначення принципів та основних орієнтирів СЗПБ;
- прийняття рішень зі спільної стратегії;
- посилення систематичного співробітництва між державами-членами у проведенні їхньої політики.

Спільна оборонна політика передбачала поступове включення у рамки Європейського Союзу оперативних структур Західноєвропейського союзу (ЗЄС).

Механізм системи СЗПБ було істотно посилено. ЄС приступив до вироблення «спільних стратегій», прийнятих Європейською Радою, у числі яких були спільні стратегії ЄС щодо Росії (1999), України (1999), країн Середземномор'я (2000) і т.д.

Для прийняття рішень про спільні дії і позиції ЄС, а також інших рішень, заснованих на спільній стратегії, було запроваджено принцип кваліфікованої більшості, а не одностайності. Було також запроваджено посаду Генерального секретаря Європейської Ради - Високого представника з СЗПБ. До його функцій входило проведення переговорів із третіми сторонами від імені Європейської Ради. Європейська Рада наділялася правом укладати міжнародні договори у рамках компетенції СЗПБ на основі одностайності держав-членів. Для підвищення ефективності СЗПБ передбачалося створення в її рамках спеціального Органа раннього оповіщення і політичного планування (ОРОПП) під керівництвом Високого представника з СЗПБ.

Відмова Великобританії восени 1998 р. від опозиційного курсу щодо європейського військово-політичного співробітництва відкрила шлях до інтеграції ЗЄС у ЄС і розвитку Європейської політики безпеки і оборони (ЄПБО).

У рамках ЄПБО почалася реалізація франко-британського плану зі створення Європейських засобів швидкого реагування (ЄЗШР) і датсько-нідерландської програми формування Європейського поліцейського корпусу. Можливість надання сил і засобів НАТО для проведення європейських операцій ЄС обговорювалася у ході переговорів між двома організаціями, які завершилися 16 грудня 2002 р. підписанням спільної Декларації НАТО і ЄС з Європейської політики безпеки і оборони (ЄПБО). Визнаючи за НАТО провідну роль у підтримці безпеки в Європі, ЄС одержав у рамках ЄПБО право доступу до засобів планування НАТО, включаючи доступ до штабу Головнокомандуючого збройними силами НАТО в Європі. Що стосується доступу ЄС до військових ресурсів НАТО, то тут проблема ще далека від свого вирішення.

4. Особливості функціонування механізму соціальної політики ЄС на сучасному етапі

Соціальна політика Європейського Союзу пройшла у своєму розвитку кілька етапів. Незважаючи на те, що до кінця 1990-х рр. вона оформилася, проте, при її здійсненні у майбутньому доведеться зіштовхуватися з рядом проблем, серед яких можна виділити дві головні: перша стосується розширення компетенції органів ЄС у соціальній сфері і збільшення числа соціальних інститутів комунітарного рівня, друга - реалізації принципів конвергенції (економічного і соціального вирівнювання країн - членів ЄС) і гармонізації (зближення національних систем соціальної захисту).

Розширення компетенції органів ЄС у соціальній сфері відбувалося повільно. Ні теоретики, ні практики, що розробляли інтеграційні плани Співтовариств, а потім Європейського Союзу, ніколи не розглядали наднаціональні інструменти її здійснення як єдині.

Зараз реалізація завдань у соціальній галузі здійснюється за допомогою розгалуженої структури інститутів, основна функція яких полягає, по-перше, у координації і гармонізації соціальної політики, яка здійснюється державами-членами, і, по-друге, у використанні і перерозподілі фінансових ресурсів для здійснення соціальних програм, що представляють спільний інтерес для держав-членів.

У Договір про створення ЄЕС був включений розділ "Соціальна політика", що визначав рамки компетенції, завдання і методи діяльності органів Співтовариства у даній області. Відповідно до статті 18 до завдань Комісії входило сприяння співробітництву між державами-членами у питаннях зайнятості, трудового законодавства, умов праці, професійної підготовки та ін. У Єдиному Європейському Акті спостерігається подальше розширення повноважень інститутів ЄС у соціальній сфері.

Прогрес намітився з підписанням Маастрихтського договору. Але і тут виявилось прагнення держав-членів протидіяти тенденції до надмірної централізації функцій управління ЄС у соціальній сфері, що знайшло відбиття у статті 5, відповідно до якої компетенції інститутів різного рівня - від місцевого до наднаціонального - розподіляються на основі принципу субсидіарності. Проте, Маастрихтський договір закріпив за Радою ЄС право за допомогою директив встановлювати мінімальні стандарти і технічні норми праці, розширив коло проблем, з яких рішення приймаються кваліфікованою більшістю.

Діяльність Європейської Комісії у соціальній сфері містить три основних елементи: впровадження у життя документів соціальної політики, управління Структурними фондами та управління соціальним діалогом. Цілеспрямовано питаннями соціальної політики у рамках КЕС займається Генеральний директорат Y ("Зайнятість, промислові відносини і соціальні питання").

У розробці і здійсненні соціальної політики Раді і Комісії допомагає ціла низка органів і спеціалізованих установ. Першим серед них варто назвати Економічний і соціальний комітет. Хоча він є консультативним органом, без його участі ні Рада, ні Комісія не приймають відповідних рішень.

У ЄС діють також допоміжні спеціалізовані структури у галузі соціальної політики:

Європейський центр розвитку професійної підготовки (CODEFOR), Фонд поліпшення умов життя і праці і ціла мережа комітетів. У 1996 р. був заснований Форум з соціальної політики, який регулярно скликається для обговорення актуальних питань у даній галузі.

У даний час реалізується ініціативна програма ЄС, що передбачає діяльність зі сприяння професійній інтеграції жінок, молоді, інвалідів, старих, маргінальних верств; зусилля щодо вирішення проблеми зайнятості і розвитку людських ресурсів. На вирішення цих завдань спрямована програма EMPLOYMENT із чотирма підпрограмами NOW, YOUTH START, GORIZONT, INCLUSION. Цілий ряд програм спрямований на сприяння змінам у промисловості: ADAPT і ADAPT BIS (адаптація робочої сили до мінливих умов виробництва).

Таким чином, основа для структурного оформлення соціальної політики ЄС уже існує, і окремі частини механізму набирають темп. Комунітарні інструменти соціальної політики працюють досить ефективно, що дозволяє вдосконалити механізм, що забезпечує процес побудови соціального простору в Європейському Союзі. Однак слід зазначити, що процес передачі функцій з національно-державного рівня на наднаціональний буде йти повільно, і у вирішенні цього питання, найімовірніше, пріоритет буде віддаватися використанню принципу субсидіарності.

Трохи інша справа із процесом гармонізації національних систем соціального захисту держав-членів.

Ідея гармонізації умов життя і праці була задекларована дуже давно, але її реалізації довгий час перешкоджали деякі обставини, і, не в останню чергу, великий розрив між соціальними стандартами у більш розвинутих і менш розвинутих державах-членах.

У Маастрихтському договорі було передбачено подальше просування у цьому напрямку з тим застереженням, що мета повної гармонізації не повинна бути терміновим завданням. Ця позиція пізніше знайшла відбиття і у Білій книзі "Європейська соціальна політика: шлях для Союзу" (1994), де було відзначено, що "нинішній підхід має на меті не гармонізацію національних систем соціального захисту, а ефективну координацію цих систем у рамках Союзу". Однак у документі зазначалося і те, що необхідно більш інтенсивно переносити законодавство у наднаціональну сферу і підвищити ступінь його виконання. І хоча у даній сфері є протиріччя, тенденція до гармонізації соціальних систем буде розвиватися, оскільки вона викликана об'єктивною причиною: чим далі заходить процес створення єдиного економічного простору, тим сильніше діють імпульси до формування єдиного соціального простору.

Враховуючи значні розходження у рівні соціального розвитку держав - членів ЄС, багато дослідників бачать вихід у використанні різних інтеграційних моделей. Так, наприклад, С. Биховський, у світлі подальшого розширення, найбільш доцільною вважав модель "Європи трьох швидкостей", що припускає різнорівневу участь держав-членів в інтеграційних процесах. Він вважає, що, поширивши її на країни ЦСЕ, можна буде уникнути великих соціальних потрясінь у рамках ЄС. Е. Шмід висуває свою модель для соціального розвитку Європи. Всі держави-члени він пропонує розділити на чотири групи залежно від рівня соціального розвитку і розмірів соціальних витрат. До першої групи він відносить Португалію і Грецію, країни ЦСЕ як найменш розвинені у цьому плані держави. Другу групу утворюють Іспанія та Ірландія, що також перебувають нижче середнього рівня. В особливу групу повинні входити Велика Британія та Італія, що стоять окремо від соціальної політики ЄС, і в четверту групу ввійдуть всі інші держави: для того щоб у розвитку європейської соціальної політики спостерігався прогрес, потрібно виробити не одну загальну стратегію, а кілька, а саме - чотири. Цей план, як показує практика, поки не реалізується. Держави-члени ЄС намагаються виробити спільну стратегію соціального розвитку.

5. Характеристика промислової політики ЄС

Промислова політика ЄС є частиною спільної політики ЄС і зв'язана зі стратегічною

програмою конкурентоздатності. Її зміст спрямований на програми підтримки підприємств (enterprise policy), економічного змагання (competition policy).

Політика конкурентоздатності розроблена у стратегії програм конкурентоздатності, а саме: "Плані дій, спрямованому на підтримку підприємництва і конкурентоздатності" (Action Plan to Promote Entrepreneurship and Competitiveness), які пов'язані на національному та інтеграційному рівнях (Business Environment Simplification Task Force).

План дій на підтримку підприємництва і конкурентоздатності розроблений у 9 пріоритетних галузях:

- освіта для підприємців,
- тренінг,
- доступ до фінансів,
- доступ до результатів досліджень та інновацій,
- адаптація програм ЄС у галузі науки і досліджень для малих і середніх підприємств,
- поліпшене використання патентів малими і середніми підприємствами,
- поліпшення допоміжних послуг,
- удосконалення суспільного контролю,
- поліпшення зайнятості та умов праці.

Окремі програми більш детально розроблені у документі "Report on the Implementation of the Action Plan to Promote Entrepreneurship and competitiveness", SEC/2000/1825, Vo I, Vo II.

У "Best Procedure" зазначена процедура розвитку політики підтримки підприємств. У 2001 р. було підготовлено 11 проектів для поліпшення підприємницького середовища.

Політика ЄС з розвитку підприємництва орієнтована на підтримку підприємств різної величини і всіх галузей і спрямована на підвищення кількості, насамперед інноваційних фірм. Незважаючи на те, що ЄС просував у рамках політики конкурентоздатності мінімізацію державної допомоги, у цей час іде зміна цього підходу (використання досвіду, отриманого на основі дотаційної політики США) у сфері об'єднання фірм, державної допомоги та їхнього антимонопольного законодавства, що дозволить більш ефективно використати дотації для підвищення конкурентоздатності малих і середніх підприємств. Переоцінюються правила надання державної допомоги новим та інноваційним фірмам.

У сфері підтримки підприємств політика ЄС заснована на наступних принципах:

- підтримка підприємницької діяльності,
- підтримка малих і середніх підприємств,
- підтримка інновацій,
- збереження вільних ринків.

6. Регіональна політика ЄС

Регіони є третім рівнем, який одночасно підпорядковується наднаціональним інституціям Європейському Союзу і окремим державам-членам.

Сутність спільної наднаціональної регіональної політики полягає у перерозподілі фінансових ресурсів від заможних регіонів до менш розвинених з метою подолання непропорційності розвитку територій, що регламентується ст. 158 Договору про Європейське Співтовариство.

Регіональна політика Співтовариства (за Лісабонським договором – Європейського Союзу) визнає два види «пріоритетних» регіонів: регіони, які відстають у розвитку, і райони, які потерпають від структурних труднощів. Визначення пріоритетних регіонів і районів на рівні Співтовариства ґрунтується на спільній системі класифікації регіонів – «Номенклатурі територіальних статистичних одиниць» (НТСО), створеній Статистичною службою Європейських Співтовариств.

До основних принципів наднаціональної регіональної політики ЄС відносять:

взаємодоповнюваність (обов'язковість фінансової участі самого регіону у проекті, який підтримує ЄС); партнерство (співробітництво можливе лише тоді, коли всі учасники зацікавлені у поставленому результаті); програмність (центр не просто фінансує регіон, а виділяє кошти на окремі програми); спостереження за ходом реалізації програм (відповідно до домовленості між Європейською Комісією і державою-членом ЄС, створюється комітет спостереження за ходом реалізації програм, який компетентний визначати умови надання фінансової допомоги і, у певних випадках вносити зміни до початкового плану фінансування); регулярна оцінка ефективності реалізації програм, контроль за використанням коштів (передбачає звітність держави перед Європейською Комісією)

Реалізація наднаціональної регіональної політики здійснюється на договірних засадах. Договірні засади у відносинах між центральними і місцевими органами влади з питань розвитку територій реалізуються на основі Угод щодо регіонального розвитку. Угода закріплює спільне бачення (центральної і місцевої влади) майбутнього регіону, яке формує спільну мету розвитку, заради якої і держава і регіональна громада концентрують зусилля і ресурси, узгоджуючи свої дії у процесі її досягнення.

Започаткований на базі Римського договору процес «гармонійного розвитку» трансформувався в «економічне і соціальне згуртування» регіонів ЄС, що відповідно до вимог Єдиного Європейського Акту 1985 р. передбачає заходи поступового підтягування рівнів найбідніших країн-членів ЄС до більш високого рівня їх партнерів через утворення Фонду згуртування.

При Європейській Комісії функціонує Генеральна дирекція з регіональної політики, яка займається вирішенням конкретних проблем розвитку регіонів ЄС та Європейський фонд регіонального розвитку, роль якого дедалі зростає з прийняттям нових країн-членів Європейського Союзу.

Для збалансування регіональних диспропорцій з 1985 р. було розроблено нову регіональну стратегію, яка містила наступні напрямки: пріоритетність економічного, а не соціального розвитку; стимулювання приватного підприємництва, малого і середнього бізнесу; пріоритетність регіональних програм і проектів перед загальнодержавними; посилення інноваційної спроможності регіонів; розробка нових механізмів регулювання економіки відсталих регіонів.

На сьогодні засади регіональної політики ЄС характеризують наступним чином:

- Загальні принципи: субсидіарність (право вищих суспільних одиниць розв'язувати лише ті проблеми, які не здатні вирішити нижчі структури); координація, еластичність.
- Принципи організації наднаціональної регіональної політики: децентралізація (перерозподіл владних повноважень, ресурсів, бюджету, з центру до регіонів); партнерство (співробітництво між суб'єктами різних рівнів (ЄС, держава, регіон); програмування (розробка стратегії розвитку на основі пріоритетних цілей); сумісність (розміри регіонів, їх самодостатність).
- Принципи фінансування регіонального розвитку: концентрація (концентрація фондів з метою їх найефективнішого використання) і додаткове фінансування за рахунок місцевих джерел; компліментарність (доповнення).
- Принципи оцінки реалізації програми: моніторинг; оцінка (початкова, поточна, прогнозна), фінансовий контроль.

Для здійснення ефективної регіональної політики ЄС використовує Структурні Фонди які покликані виконувати наступні завдання: концентрація засобів допомоги у найбідніших регіонах, програмний підхід, партнерство на всіх рівнях, а також принцип доповнюваності (спільне виділення коштів із національного і наднаціонального бюджетів). Виділення країнам-членам ЄС коштів із Структурних Фондів проводиться відповідно до Цілей (Objective), визначених владними органами Європейського Союзу.

Політика Структурних Фондів зосереджується навкруги дво- або тривіневого

процесу планування. Побудовані на принципах партнерства і субсидіарності, плани (програми) регіонального розвитку розробляються країнами-членами на регіональному рівні із обов'язковим залученням різних комбінацій партнерів (урядових управлінь і департаментів, місцевих органів влади, агентств з регіонального розвитку, наукових інститутів, суспільних організацій та ін.). Плани, призначені для середньострокових програм, узгоджуються з Комісією ЄС з метою розробки спільної стратегії виконання програм, встановлення їх пріоритетності, визначення заходів щодо надання регіонам підтримки, фінансової допомоги і механізму їх здійснення.

18 лютого 2004 р. Європейська Комісія прийняла документ «Нове партнерство для єднання у розширеній Європі: конвергенція, конкуренція, співпраця», згідно з яким протягом 2007-2013 років на реалізацію трьох пріоритетів регіональної політики будуть спрямовані 336,2 млрд. євро:

1) конвергенція, з метою зменшення рівня диспропорцій між регіонами і країнами, підтримку слаборозвинених регіонів, у яких ВВП на мешканця є меншим, ніж 75 % у середньому по ЄС, отримуватимуть додаткове фінансування на потужні програми у галузі транспортної інфраструктури і захисту природного середовища (усього виділятиметься 78 % коштів з бюджету).

2) регіональна конкурентоспроможність і покращення працевлаштування, на реалізацію яких буде спрямовано 18 % коштів із загального бюджету.

3) європейське територіальне співробітництво – досягнення гармонійного і рівномірного розвитку, інтеграції територій ЄС на основі досвіду, набутого ініціативою INTERREG щодо підтримки транскордонного і міжрегіонального співробітництва (на це виділятиметься 4% коштів з загального бюджету).

До реалізації окремих програм у рамках наднаціональної регіональної політики можуть бути залучені і треті країни (як партнери держав-членів ЄС). У липні 2003 року Європейська Комісія опублікувала Послання «Створення умов для впровадження інструментів нового сусідства». Ця декларація встановлювала, що з 2007 року на зовнішніх кордонах ЄС буде впроваджено новий Інструмент Сусідства. Першим кроком у створенні умов для нового інструменту, у 2004-2005 роках було впровадження Програм сусідства на зовнішніх кордонах ЄС, мета яких - покращення координації між різними інструментами фінансування в існуючих правових і фінансових рамках (зокрема, між програмами INTERREG і TACIS CBC).

Відповідно до Європейської політики сусідства (ENP) починаючи з 2007 р. Європейська Комісія змінила підходи до надання технічної допомоги. Замість програми TACIS допомога сусіднім країнам, зокрема Україні, надаватиметься в рамках Європейського інструменту сусідства та партнерства (ENPI). Європейська Комісія розробила такі заходи: стратегію з прикордонного співробітництва на 2007-2013 рр.; регламент для ENPI; правила впровадження; нові Програми сусідства.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Базові політики ЄС.
2. Горизонтальні і секторальні політики.
3. Конкурентна політика.
4. Регіональна структурна політика.
5. Спільна сільськогосподарська політика.
6. Науково-технічна політика.
7. Спільна політика рибальства.

Рекомендована література:

1. Право Европейского Союза. Под ред. Кашкина С.Ю. - М., 2004.
2. Европейское право. Энтин Л.М. - М., 2004.
3. Європейський Союз: консолідовані договори. /Переклад Ю.Петруся. - Наук, ред.:

- В.Муравйов. - К.: Вид-во «Port-Royal», 1999.
4. Инструмент Европейского соседства и партнерства. Приграничное сотрудничество. Стратегия на 2007 – 2013 г. Индикативная программа на 2007 – 2010 гг. – 2007.
 5. Інститути та інструменти розвитку територій. На шляху до європейських принципів / Київ. центр Ін-ту Схід-Захід; За ред. С. Максименка. – 2-е вид. – К.: Міленіум, 2003 – 244 с.
 6. Лук'яненко Д.Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2005. – 204 с.
 7. Постанова Ради (ЄС) № 1260/1999 від 21 червня 1999 року, що визначає загальні положення про Структурні фонди // Офіційний журнал L 161, 26/6/1999. – С. 0001 – 0042.
 8. Слава С., Амборський Д., Сегварі П., Дацишин М., Розвиток економічно проблемних територій: міжнародний досвід // Проект партнерства Канада – Україна «Регіональне врядування та розвиток» - К.: К.І.С., 2007. – 144 с.
 9. Дзяд О.В., Рудік О.М. Спільні політики Європейського Союзу та їх значення для України : Навч. пос. / За заг. ред. М. Бойцуна, І.Грицяка, Я.Мудрого, Л.Прокопенко та В.Стрельцова. – К.: Міленіум, 2009. – 668 с.

2. Плани семінарських занять, завдання для лабораторних робіт, самостійної роботи:

Проведення семінарських занять дозволяє вирішувати наступні дидактичні цілі:

- оптимально поєднувати лекційні заняття із систематичною самостійною навчально-пізнавальною діяльністю студентів, їх теоретичну підготовку з практичною;
- розвивати уміння, навички розумової праці, творчого мислення, уміння використовувати теоретичні знання для вирішення практичних завдань;
- формувати у студентів інтерес до науково-дослідної роботи і залучення їх до наукових досліджень, які здійснює кафедра;
- забезпечувати системне повторення, поглиблення і закріплення знань студентів за певною темою;
- формувати уміння і навички здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності;
- здійснювати діагностику і контроль знань студентів з окремих розділів і тем програми, формувати уміння і навички виконання різних видів майбутньої професійної діяльності.

Семінарські заняття виконують наступні основні функції:

- навчальну (поглиблення, конкретизацію, систематизацію знань, засвоєних під час лекційних занять та у процесі самостійної підготовки до семінару);
- розвивальну (розвиток логічного мислення студентів, набуття ними умінь працювати з різними літературними джерелами, формування умінь і навичок аналізу фактів, явищ, проблем тощо);
- виховну (виховання відповідальності, працездатності, виховання культури спілкування і мислення, прищеплення інтересу до вивчення конкретної дисципліни та до фаху, формування потреби раціоналізації навчально-пізнавальної діяльності та організації дозвілля);
- діагностично-корекційну та контролюючу (контроль за якістю засвоєння студентами навчального матеріалу, виявлення прогалин у його засвоєнні та їх подолання).

Плани і основні питання практичних занять з дисципліни

«Політика безпеки та оборони ЄС»

С/З № 1. Теоретичні основи та основні історичні етапи європейських інтеграційних процесів

1. Сутність та види інтеграції.
2. Державний суверенітет і інтеграція.
3. Історія європейської інтеграції: еволюція європейської ідеї; договори заснування та Єдиний Європейський Акт; інституційне будівництво; Конституція ЄС та Лісабонський договір; Устрій та архітектура Європейського Союзу.

С/З № 2. Спільні політики ЄС: загальна характеристика.

1. Економічна інтеграція.
2. Конкурентна політика.
3. Регіональна структурна політика.
4. Спільна сільськогосподарська політика.

5. Науково-технічна політика. Соціальна політика

С/З № 3. Співпраця держав ЄС у політичній та безпековій сфері

1. Плани побудови європейської системи безпеки у середині ХХ ст.
2. Політичне та безпекове співробітництво держав Європи у 70-80-х рр. ХХ ст.
3. Безпекова політика в рамках ЄС в останнє десятиліття ХХ ст.

С/З № 4. Спільна політика в сфері безпеки та оборони: нормативне закріплення та механізми реалізації.

1. Основні етапи становлення європейської системи безпеки.
2. Основні етапи формування та реалізації СПБО.
3. НАТО як фактор функціонування європейської системи безпеки та оборони

С/З № 5. Основні риси сучасного етапу розвитку спільної безпекової політики ЄС.

1. Правові основи спільної безпекової політики в рамках ЄС.
2. Процес планування та прийняття рішень у СПБО.
3. Сучасна стратегія СПБО.
4. Співпраця України з державами ЄС в сфері безпеки та оборони.
5. Сучасні виклики та реагування на них в рамках СПБО.

Рекомендована література

1. Дзяд О. В., Рудік О. М. Спільні політики Європейського Союзу та їх значення для України: навчальний посібник / За заг.ред. М. Бойцуна, І. Грицяка, Я. Мудрого, Л. Прокопенка, В. Стрельцова. – К.: Міленіум, 2009. – 668 с.

2. Грицяк І.А., Говоруха В.В., Стрельцов В.Ю. Правова та інституційна основи Європейського Союзу: підручник / За заг.ред. М. Бойцуна, І. Грицяка, Я. Мудрого, О. Рудіка, Л. Прокопенка, В. Стрельцова. – Х.: Вид-во ХарІ НАДУ «Магістр», 2009. – 620 с.

3. Гнатюк М.М., Малик Я.Й., Прокопенко Л.Л. Відносини з Європейським Союзом та процес європейської інтеграції України: навчальний посібник / За заг.ред. М. Бойцуна, І. Грицяка, Я. Мудрого, О.

Рудіка, Л. Прокопенка, В. Стрельцова. – К.: Вид-во «Міленіум», 2009. – 782 с.

4. Гнидюк Н.А., Федонюк С.В. Розширення ЄС та досвід реформ країн Центрально-Східної Європи у контексті приєднання до ЄС / За заг.ред.М. Бойцуна, І. Грицяка, Я. Мудрого, О. Рудіка, Л. Прокопенка, В. Стрельцова. – К.: Вид-во «Міленіум», 2009. – 354 с.

5. Мудрий Я. Словник-довідник термінів з європейської інтеграції. – За заг.ред. М. Бойцуна, І. Грицяка, Я. Мудрого, Л. Прокопенка, О. Рудіка, В. Стрельцова. – К.: «Міленіум», 2009. – 588 с.

6. Колісниченко Н. М. Державна служба в Європейському Союзі. Європеїзація та розвиток державної служби в Україні: навч.посібник / за заг.редакцією: М. Бойцуна, Я. Мудрого, О. Рудіка. - К.: Вид-во «Міленіум», 2009. – 248 с.

7. Нагорна І. В. Державне управління в країнах-членах ЄС: навч.посібник / за заг.редакцією: М. Бойцуна, Я. Мудрого, О. Рудіка. - К.: Вид-во «Міленіум», 2009. – 192 с.

8. Кривцова В. М. Теорії та стратегії європейської інтеграції / За заг.ред. М. Бойцуна, Я. Мудрого, О. Рудіка. – К.: Видавництво «Міленіум», 2009. – 142 с.

9. Прокопенко Л. Л. Вступ до європейської інтеграції / За заг.ред. М. Бойцуна, Я. Мудрого, О. Рудіка. – К.: Видавництво «Міленіум», 2009. – 334 с.

10.Тамм А. Є., Стрельцов В. Ю., Дзюдзюк В. Б. Україна – ЄС: розвиток відносин і основні напрями співробітництва: Модуль 5: навчальний посібник / За заг.ред. М. Бойцуна, Я. Мудрого, О. Рудіка – Х.: Вид-во ХарІ НАДУ «Магістр», 2009. – 144 с.

11.Рудік О. М. Вироблення політики та ухвалення рішень в ЄС / за заг.ред. М. Бойцуна, Я. Мудрого. – К.: Міленіум, 2009. – 278 с.

12. Актуальні проблеми саморегуляції соціального організму Об'єднаної Європи // Саморегуляція соціального організму країни. – Монографія. – За ред. В.П.Беха. – К.: НПУ

ім. М. Драгоманова. – 2007.

13. Грицяк І.А. Право та інституції Європейського Союзу: Навч. посіб./ ; Нац. Акад. держ. упр. при Президентові України. -К.: К.І.С., 2006.

14. Грицяк І.А. Європейське управління: теоретико-методологічні засади // Монографія. – К.: Вид-во «К.І.С.», 2006. - 398 с.

15. Європейський Парламент як наднаціональний орган влади Європейського Союзу (Розділ IX); Європейські транснаціональні політичні партії у Європейському Парламенті (Розділ X). (Співавт.: Гаврилюк О.Р., Грицяк Н.В.) // Політична система і громадянське суспільство: європейські і українські реалії: Монографія / За заг. ред. д.і.н., проф. А.І.Кудряченка. – К.: НІСД, 2007. – 396 с.(С. 248-301).

16. Грицяк І.А., Немиря Г.М., Палій О.М. Європейська інтеграція (опорний конспект дистанційного курсу навчальної дисципліни): Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004.

17. Європейський Союз: основи політики, інституційного устрою та права // Навчальний посібник. Видавець –Товариство Карла Дуйсберга. Упорядник Інс-т європолітики, Берлін. Наук. ред. В.П'ятницький. – Вид-во «Заповіт».

18. Жан-Люк Сорон. Курс з європейських інституцій: європейська головоломка. – К.: ІМВ, 2001. – 444 с.

19. Копійка В.В. Європейський Союз: досвід розширення і Україна. – К.: Юридична думка, 2005. – 448 с.

20. Копійка В.В. Розширення Європейського Союзу. Теорія і практика інтеграційного процесу. – К., 2002. – 346 с.

21. Критерії членства в СОТ, ЄС та НАТО. Інтеграційні перспективи України. Аналітичне дослідження. - К.: 2007. – 88 с.

22. Посельський В. Європейський Союз: інституційні основи європейської інтеграції. – К.: Смолоскип, 2002.

23. Розпорядження Кабінету Міністрів "Про затвердження заходів щодо виконання у 2005 році Плану дій Україна - ЄС". -

24. Світова та європейська інтеграція: Навчальний посібник / За заг. Ред.. проф. Я.Й.Малика. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 540 с.

25. Тоді Ф. Нарис історії Європейського Союзу.- К., К.І.С.- 2002.

26. Угода про партнерство і співробітництво між Європейським Союзом та Україною від 16 червня 1994 року. – Представництво Європейської Комісії в Україні, 1994.
27. Хоффманн Л., Мьоллерс Ф. Україна на шляху до Європи. - К.: Фенікс, 2001. - 343с.
28. Марченко М. Європейський Союз: Словник-довідник. – 2006.
29. Буряк П.Ю. Європейська інтеграція та глобальні проблеми // Навч. посібник – 2007.
30. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз: Курс євроінтеграції: Пер. з англ. // Навч. Посібник. - 2006.
31. Волес В. Творення політики в ЄС: Навч. посібник. Пер. з англ. – 2004.
32. Міжнародні організації / за ред. Ю.Г.Козака. Навч. посібник – 2007.
33. Бенуа-Ромер Ф. Право Ради Європи: пер. з англ. // Навч. Посібник – 2007. Європейська інтеграція / уклад.: М. Яхтенфукс; пер. з нім. // Збірник праць – 2007.

Іноземна література:

34. EU LAW. Text, cases, and materials. Third edition. // Paul Craig, Grainne de Burca. – Oxford - 2003 - 1242 p.
35. Debates on European Integration. A Reader. // Edited by Mette Eilstrup-Sangiovanni. – New York - 2006 – 512 p.
36. European Union Politics. Second edition. // Michelle Cini. – Oxford - 2007 – 496 p.
37. The Enlargement of the European Union. Opportunities for Business and Trade. A Guide for the Entrepreneur. // Ine Lejeune and Walter Van Denberghe. - Great Britain – 2005. – 216 p.
38. The EU, The WTO and the NAFTA. Towards a Common Law of International Trade ? // Edited by J.H.H.Weiler. – Oxford – 2005. – 238 p.
39. Economic and Social Law of the European Union. // Jo Shaw, Jo Hunt & Chloe Wallace. – Great Britain – 2007. – 516 p.
40. The Eastern Enlargement of the European Union. Efforts and Obstacles on the Way to Membership. // Edited by Anselm Skuhra. – Innsbruck – 2005. – 280 p.
41. The Economics of European Integration, Second Edition. // Richard Baldwin and Charles Wyplosz. – 2006. – 464 p.
42. The Institutions of the European Union. Second Edition. // Jhon Peterson and Michael Shackleton. – Oxford – 2006. – 390 p.
43. The International Relations of the European Union. // Edited by Steve Marsh and Hans Makenstein. – England – 2005. – 306 p.

44. External relations of the European Union. Legal and Constitutional Foundations. // Piet Eeckhout. – Oxford – 2005. – 490 p.
45. Environmental Policy in the European Union. Actors, institutions and processes. Second Edition. // Edited by Andrew Jordan. – London – 2005. – 366 p.
46. The Government and Politics of the European union. Sixth Edition. // Neill Nugen. - New York - 2006. – 630 p.
47. The Member States of the European Union. // Edited by Simon Bulmer and Christian Leguense. – Oxford – 2005. – 400 p.
48. What is the European Union? Nature and Prospects. // Paul Magnette. - New York - 2005. – 230 p.
49. Interest Representation in the European Union. // Justin Greenwood. - New York - 2003. – 310 p.
50. What's Wrong with the European Union and How to Fix It. // Simon Hix. – Cambridge. – 2008. – 220 p.
51. Rethinkig European Union foreign policy. // Edited by Ben Torna and Thomas Christiansen. – Manchester and New York. – 2004. – 176 p.
52. Ledership and Negatiation in the European Union. // Tomas Tallberg. – Cambridge. – 2006. – 266 p.
53. International Relations and the European Union. // Edited by Christopher Hill and Michael Smith. – Oxford. – 2005. – 470 p.
54. Petterns of Europeanisation in Central and Eastern Europe. // Zdenka Manfeldova / Vera Sparschuh / Agneszka Wenninger (Eds.). – Hamburg. – 2005.- 286 p.
55. The Councal of Ministers. Second Edition. // Fiona Hayes-Renshaw and Helen Wallace. - New York - 2006. – 392 p.

Рекомендовані адреси сайтів.

1. Euroobserver <http://euobserver.com>
2. EurActiv <http://www.euractiv.com>
3. Бібліотека Міжнародного центру перспективних досліджень. Тема „Європейська інтеграція” . – <http://www.icps.kiev.ua/library>.
4. Вісник “УНІАН – Новини ЄС”: <http://unian.net/ukr/products/95/>
5. Довідник з європейської інтеграції <http://eu-directory.ea-ua.info/>
6. Європа в Інтернет: Веб-путівник:
<http://www.knoweurope.net/demo/html/webdir.htm>
7. Загальна інформація про установи ЄС:

<http://europa.eu.int/geninfo/info-en.htm>

8. Офіційний сайт Делегації Європейської Комісії в Україні, Молдові та Білорусі: www.delukr.cec.eu.int

9. Офіційний сайт ЄС: http://europa.eu.int/index_en.htm (до англійської сторінки веб-сайту).

10. Сторінка новин EU News: http://europa.eu.int/news/index_en.htm

11. Урядовий портал. „Європейський вибір”:
http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=741034&cat_id=31455

12. Відносини Україна-ЄС на сайті ЄС:
http://ec.europa.eu/external_relations/ukraine/index_en.htm

13. Україна-ЄС: хронологія відносин:
<http://www.delukr.ec.europa.eu/page262.html>

14. Всі угоди між Україною та ЄС:
http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=31609

15. Угода про партнерство та співробітництво:
http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=31652&cat_id=31609&ctime=1148909555021

16. Угода про реадмісію Україна - ЄС: <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu/ua/publication/content/11746.htm>

17. <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu/ua/publication/content/11577.htm>
- Угода про спрощення оформлення віз Україна - ЄС:

18. <http://www.sdla.gov.ua> - Державний департамент з питань адаптації законодавства

19. <http://curia.eu.int> – Сайт Суду ЄС

20. <http://eu-directory.ea-ua.info/index.php#golovna> – довідник з Європейської інтеграції

21. Процес прийняття рішень на сайті ЄС: http://www.europa.eu.int/eur-lex/lex/en/droit_communaute/droit_communaute.htm

22. www.mfa.gov.ua (рубрика європейський вибір)

Контрольні питання до підсумкового контролю.

1. Міжнародна інтеграція.
2. Шість основних стадій європейської інтеграції.
3. Співвідношення державного суверенітету та міжнародної інтеграції.
4. Історія європейської інтеграції.
5. Договори заснування та Єдиний Європейський Акт.
6. Інституційне будівництво ЄС.
7. Правова система ЄС.
8. Галузі права ЄС.
9. Проблема адаптації законодавства України до законодавства ЄС.
10. Структура інституцій ЄС.
11. Особливості інституційної системи ЄС.
12. Принцип забезпечення збалансованості інститутів і органів міжнаціонального (міждержавного) і наднаціонального характеру у інституційній структурі ЄС.
13. Характерні риси основних інституцій ЄС.
14. Спільні зовнішні політики ЄС та їх класифікація.
15. Договірна база спільних європейських політик.
16. Роль інститутів ЄС у виробленні та імплементації спільних політик.
17. Горизонтальні політики ЄС.
18. Секторальні політики ЄС.
19. Регіональна структурна політика в рамках ЄС.
20. Копенгагенські критерії вступу до ЄС.
21. Основні етапи відносин між Україною та ЄС.
22. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу.
23. Організаційне забезпечення і координація політики європейської інтеграції ЄС.
24. Наслідки розширення ЄС для України.
25. Європейська політика сусідства.
26. Ініціатива «Східне партнерство»: перспективи чи втрати України.
27. Перспективи розвитку відносин Україна-ЄС.
28. Основні етапи становлення європейської системи безпеки.
29. лани побудови європейської системи безпеки у середині ХХ ст.
30. Політичне та безпекове співробітництво держав Європи у 70-80-х рр. ХХ ст.
31. Безпекова політика в рамках ЄС в останнє десятиліття ХХ ст.
32. Основні етапи формування та реалізації СПБО
33. Правові основи спільної без пекової політики в рамках ЄС.
34. Процес планування та прийняття рішень у СПБО
35. Сучасна стратегія СПБО
36. НАТО як фактор функціонування європейської системи безпеки та оборони.
37. Співпраця України з державами ЄС в сфері безпеки та оборони.
38. Сучасні виклики та реагування на них в рамках СПБО.